

tement de particuliere werven ressorteerden, geheel onkundig; hij kende het *Zusatzprotokoll* niet eens.¹

★

Binnen het ressort van de marine vloeiden uit het *Zusatzprotokoll* en binnen dat van de landmacht uit de overeenkomsten die de generaals Winkelman en Hasselman ondertekend hadden, tal van nadere aanwijzingen voort die wij hier willen overslaan. Voor de burgerbevolking was van belang dat het gehele gemotoriseerde verkeer behalve voor beroep of bedrijf verboden werd; dat het algemene tapverbod werd opgeheven voor Duitse militairen; dat wegwijzers en plaatsnaamborden weer opgesteld werden en dat Winkelman op 16 mei in een dagorder aan de burgerbevolking bekend maakte, 'dat elke vijandelijke handeling tegen het Duitse leger, zijn personeel, zijn materieel en zijn inrichtingen verboden is en dat de rust en de orde onvoorwaardelijk moeten worden gehandhaafd.'² Om ordeverstoringen tegen te gaan behielden marechaussee en politie hun wapenen.³ Een aantal punten uit de gesloten overeenkomsten werd door de Duitsers overigens gewijzigd; de order tot het afmaken van alle postduiven die bij de ca. vijf-en-twintig-duizend duivenhouders grote ontsteltenis gewekt had, werd door de bevoienissen van generaal van Voorst tot Voorst⁴ en van enkele duivenhouders⁵ ingetrokken.⁶

'Had de vroegere regering niet geluisterd naar Engelse raadgevingen maar een werkelijke neutraliteit bewaard', zo verklaarde von Bock in een 'Tweede oproep aan de bevolking van Nederland' welke ook al weer aangeplakt en

¹ Bijz. Gerechtshof Amsterdam, proces-verbaal (verder aan te duiden als: p.v.) van de zitting, 8 dec. 1949, inz. Wilton-Fijenoord, getuige H. M. Hirschfeld, p. 7-8 (a.v., a-7). ² Men vindt de teksten in de dagbladen van de betrokken periode. ³ Hoofdkwartier veldleger: 'Dagboek' (16 mei 1940), p. 135. ⁴ Getuige H. F. M. van Voorst tot Voorst, *Eng.*, dl. II c, p. 484. ⁵ Brief, 27 mei 1955, van J. J. Hornstra-Breman (Doc II-634, a-4). ⁶ Verordening 25/40 bepaalde eind juni dat alle postduivenhouders zich bij een vereniging moesten aansluiten, hun duiven op lijsten moesten brengen en van gestorven postduiven een gedeelte van de poot plus ring bij de burgemeester van hun gemeente moesten inleveren; ook werd het vrij rondvliegen van alle soorten duiven verboden (*Verordeningenblad voor het bezette Nederlandse gebied*, 1940, p. 60-61). De verordening werd veelvuldig overtreden (J. van Eerd: 'De postduiven in bezettingstijd', p. 1, Doc. II-634, a-5). Eind september '40 waren al meer dan 1400 duiven in beslag genomen. (*WBN I c*, 'Lagebericht für die Woche von 21 - 28²⁹ 1940', p. 3, CD I, 14.0544)